

УДК 32.01 : 17.035.3 (=161.2)

Василь Лизанчук**КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ
У КОНЦЕПЦІЇ ІВАНА ФРАНКА**

У статті означено, що національна ідентичність має психологічний, культурний, територіальний, історичний і політичний виміри. Проаналізовано праці Івана Франка, у яких окреслено шляхи формування й утвердження української культурно-національної ідентичності. Висвітлено особливості утвердження української культурно-національної ідентичності у зв'язку з інформаційною і військовою агресією Російської Федерації проти України.

Ключові слова: ідентичність, культурно-національна ідентичність, праці Івана Франка, українська мова і культура, російська інформаційна і військова агресія.

Лызанчук В.**КУЛЬТУРНО-НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ УКРАИНЦЕВ
В КОНЦЕПЦИИ ИВАНА ФРАНКА**

В статье отмечено, что национальная идентичность имеет психологический, культурный, территориальный, исторический и политический измерения. Проанализированы труды Ивана Франко, в которых намечены пути формирования и утверждения украинской культурно-национальной идентичности. Освещены особенности утверждения украинской культурно-национальной идентичности в связи с информационной и военной агрессией Российской Федерации против Украины.

Ключевые слова: идентичность, культурно-национальная идентичность, труды Ивана Франко, украинский язык и культура, русская информационная и военная агрессия.

Lyzanchuk V.**THE CULTURAL AND NATIONAL IDENTITY
OF UKRAINIANS IN THE CONCEPTION OF IVAN FRANKO**

The article states that national identity has psychological, cultural, territorial, historical and political dimensions. The author analyzed Ivan Franko works, which identified the ways of formation and consolidation Ukrainian cultural and national identity. Article deals with features of strengthening Ukrainian cultural and national identity due to information and military aggression of Russia against Ukraine.

Key words: identity, culture and national identity, the works of Ivan Franko, Ukrainian language and culture, Russian informational and military aggression.

Тривала, цілеспрямована московська інформаційно-психологічна війна за серця і розум українців, набувши в сучасних умовах форми гібридної війни, перетворилася в яскраво виражену військову агресію Російської Федерації проти України. Анексія Кримської Автономної Республіки, загарбання частини Донецької і Луганської областей спричинилися також, як не парадоксально, до прозріння великої частини громадян України, які зрозуміли, що так званий «спільноросійський світ», «інтернаціональна дружба», «російсько-українська сім'я», «єдиний корінь походження» є облудними міфами.

Щодо України, то кардинальною метою московського та інших агресорів – не допустити всебічного формування й утвердження української національно-культурної ідентичності, яка є найпотужнішим морально-психологічним підґрунтям, фундаментом розвитку української України. Усвідомлення кожною людиною, насамперед державними і громадськими діячами, політиками, службовцями, журналістами, що «кожна нація живе не лише в собі і для своєї самобутності, а силою збереження самобутності творить множинність і багатства світу як фундаментальні основи подальшого суспільного поступу [4, с. 50]. Адже людина – це не якась планетарна особина, планетарний громадянин, а конкретно-історична і національно-культурна індивідуальність.

Українцям нині доводиться мати справу не лише зі спільними для всього людства проблемами ХХ і ХХІ ст., а й із проблемами, що перейшли з ХVІІ, ХVІІІ і ХІХ ст. Академік Іван Дзюба справедливо виокремлює одну з головних проблем – це формування української національної ідентичності. Більшість європейських націй пройшла шлях утвердження своєї ідентичності у ХVІІІ або ХІХ ст. Торувати цей шлях наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., у період інтегрального форсажу, у безмежному просторі глобальних і суто українських викликів та імперативів – надзвичайно важко. Однак подолати гальмівні чинники, до яких належать бездуховність, цинізм, нігілізм, регіоналізм, особлива форма російської свідомості в українців

(яничарство, манкурство, малоросійство, хахлуйство тощо) можна і потрібно, якщо розробити і здійснювати конструктивну, національну інформаційно-гуманітарну політику на засадах україноцентризму, спираючись на праці видатних українців, світочем яких є Іван Франко.

У художніх, наукових, публіцистичних творах Івана Франка немає понять «національна ідентичність», «національна ідея», «україноцентризм», але він концептуально, прогностично розкрив, осмислив, показав шляхи формування української національно-культурної ідентичності. Психологічними засадами національної ідентичності є емоційний зв'язок серед людей, які належать до однієї нації. Емоційний зв'язок ґрунтується на морально-духовних, гуманістично-національних цінностях. Однак в Україні діють потужні зовнішні і внутрішні психологічні механізми витискання оригінального, самобутнього, свого із власної духовної території, що призводить до ослаблення національної ідентичності. Тому й нині надзвичайно важливим є заклик Івана Франка до самопізнання і ясного розуміння своїх інтересів. «...Одна для нас рада – строгий аналіз своїх хиб і невтомна праця для народу... Нам треба передовсім добре знати і тямити, що лиш в таких разі можуть обставини, хоч би й як надзвичайно, зложитися корисно для нас, коли ми потрафимо з їх вируючих хвиль виборотися і винести що-небудь правдиво хосенного для нашого народу, коли потрафимо в добру пору порушити той народ для сміливої і рішучої акції в імені його власних потреб і ідеалів, і то таких, які він в тій хвилі добре розуміє і живо масою відчуває» [16, с. 217].

Твердження Івана Франка, що наша сила лежить більше в наших цілях, в ідеї, а також і в методі нашої праці, спонукає привертати увагу до націтворчого ресурсу, психологічна заглибленість якого у правді. Московити присвоїли собі величезний культурний спадок, починаючи ще з часів давньоукраїнської держави Русі і Київської Русі, ізолювали Україну від Європи і світу. Навіть питомим українським етнонімом Русь Петро I назвав Московію, яка стала «Российским государством». Витворений за часів Петра I постулат, що Російська держава – це єдине і нерозривне ціле, як свята Трійця, де Московія – «Бог-Отець», Україна – «Бог-Син», а Білорусь – «Бог-Дух Святий», нині наполегливо нав'язує московський патріарх Кирило.

Познайомившись з архівними матеріалами, Катерина II вжахнулася. Виявилось, що в держави, якою править, немає своєї історії, а те, що до того так називалося, є збірка примітивних байок. Тому 4 грудня 1783 р. Катерина II підписала указ про створення Комісії для складання записок про давню історію Росії. Замість того, щоб організувати пошук істини, Катерина II та її поплічники вдалися до шахрайства. Головним завданням «Комісії» було з'єднання історії Московії з історією давньоукраїнської держави Русі і Київської Русі. Отже, народ, якого виховували і виховують на вкраденій у русинів-українців і переписаній історії та великодержавних міфах, увібрав у себе уявлення про особливу винятковість, благословенну місійність. Звідси маніакальна зосередженість на фальшивій ідеї, понівеченій пристрасті, в жертву яким дозволено приносити все. «Для росіян це служіння, прислужування, самопожертва, приниження і лакейство перед владою, ідея холопства, кріпацтва, рабства, – підкреслює А. Кравченко. – Звучить не вельми привабливо, але імперія вже давно навчилася виховувати гордих холуїв і величних лакеїв, які живуть у своєму холуйстві, як риба у воді, а тому його не помічають, змагаючись у своїй величі» [5].

Безперечно, тепер російські владоможці не б'ють батогами на конюшні своїх кріпаків. Часи змінюються, все ж таки ХХІ століття! Проте дещо залишається тривким, таким самим, як і в минулих століттях, вільно конвертуючись в атрибути новітніх технологій. Наприклад, за даними опитування фонду «Общественное мнение», понад 70% росіян хочуть бути обманутими ЗМІ, дві третини опитаних вважають, що інформація офіційних російських джерел про нинішні події в Україні об'єктивна, більшість населення вважає нормальним спотворення інформації в державних інтересах, а 72% спокійно ставляться до цензури.

Етнос, народ повертається до своєї гідності через правдиву історію, національну історичну пам'ять. Адже безпам'ятні після себе не залишають нічого. Безпам'ятні є генетичною сировиною для інших культур, а значить і для інших держав. Політика національної пам'яті – це політика поваги до себе і до інших. Правдива національна історична пам'ять – основа формування свідомості, ідентичності. Недарма стільки визначних мислителів людства – від Свіфта до Джорджа Орвелла – писали про те, що той, хто контролює минуле, той визначає й майбутнє. Тому нинішня суспільно-політична ситуація в Україні вимагає виваженого підходу до очищення пам'яті від брехні, утвердження правди як психологічно-духовної засади ідентичності. Адже нація не може жити й успішно розвиватися, коли вона не має чіткої морально-громадянської платформи, сформованого на основі правдивих фактів історично-культурного середовища, де не надається належної уваги патріотичному вихованню людей. У цьому контексті нині актуальними є твердження Івана Франка, які він оприлюднив ще 1897 р., що не лише газети, публіцистика, а й вища література, наукова праця «мусить давати арсенал думок, фактів та поглядів для популяризаторів, мусить і серед інтелігенції скриплювати віру в рідний ґрунт, у силу нашої нації, мусить відновлювати всі кращі традиції нашої минувшини і прищеплювати до них усі кращі здобутки загальнолюдської цивілізації. Тільки тоді ми здобудемо собі політичну силу на своїм ґрунті; тільки така інтегральна, всестороння праця зробить нас справді чимось, зробить нас живою одиницею серед народів» [17, с. 224].

Іван Франко наголошував, що потрібно величезної праці й енергії, щоби нести в маси всесторонні знання і «встояти на становищі просвітителя та провідника народного». Він прагнув гуртувати молоді творчі сили, національну еліту, інтелігенцію задля творення цілості й єдності українського народу. Наголошував,

що «зневіра в народ і його сили, зневіра в можливість добитися власною силою кращої будучини – ось джерело всіх тих хитань, помилок і апостазій, яких повна наша історія. Із цього джерела попливло по цей бік Збруча москвофільство, а потім новоерство, підправлене новим курсом, а по той бік Збруча омосковлення, а потрохи також і безполітичне українофільство, з одного, і безнародне народовольство та революційне яacobінство, з другого боку» [17, с. 224]. Характеризуючи суспільно-політичну ситуацію в Росії, Іван Франко наголошував, що «все українство в Росії сам уряд поставив поза рамки легальності», «всіма можливими запорами не допускає свідомих українців і української свідомості до народу».

Нині в Російській Федерації українство також «поза рамками легальності», по суті заборонено всі можливі форми розвитку української мови, освіти, культури, духовності. Як не прикро, але чимало змосковщених українців підтримують загарбницьку антиукраїнську політику Путіна. Коріння цієї аморальної ситуації сягає в минулі часи, коли, як зазначав Іван Франко, сотні українців пішли на боротьбу за всеросійську революцію. «...Якби ті люди були зуміли віднайти український національний ідеал, оснований на тих самих свободолюбних думках, якими вони були пройняті, і якби повернули були свої великі сили на працю для того ідеалу серед рідного народу, якби поклали були свої голови в боротьбі за той ідеал, ми були б нині величали їх пам'ять у ряді наших найліпших борців і – справа вільної, автономної України стояла б нині і в Росії, і в Європі як справа актуальна, що жде свого рішення, і, може, зовсім іншим шляхом ішов би розвій молодих українських поколінь!» [17, с. 229].

Минуло понад століття від часу написання Іваном Франком цих слів, але ще не всі українці позбавилися психологічних комплексів, щоби Україна була в автономних відносинах із Росією. Нинішня війна Російської Федерації проти України найяскравіше показала справжнє ставлення Росії до України, всебічно розкрила суть «слов'янської єдності» в її московському варіанті – агресивно ворожому. «І в цьому конструктив цієї війни, – наголошує філософ Ю. Лобода. – Для українців вона – певний момент істини. Українці побачили справжню природу російської «братньої допомоги». А війна ідей і цінностей з Росією не закінчиться ніколи. Принаймні доти, роки Росія не зробить новий цивілізаційний вибір» [2].

До «моменту істини», тобто, від розуміння суті «автономної України» до «створення незалежної України» Іван Франко «переходив різні ступні розвою», «служив різним напрямом і націям». «Та скрізь і завжди у мене була одна провідна думка – служити інтересам мого рідного народу та загальнолюдським поступовим, гуманним ідеям. Тим двом провідним зорям я, здається, не спроневірився досі, ніколи не спроневірюся, доки мого життя» [7, с. 282], – писав Іван Франко в 1913 р., підсумовуючи свою каторжну працю заради пробудження українського народу до свідомого національного життя, пошуку спільних засад для творення єдиної ідентичності й побудови Української держави. Іван Франко наголошував, що для розв'язання цієї «величезної дійової задачі» потрібно «витворити» з величезної етнічної маси українського народу *українську націю*, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, звідки б вона не йшла, та при тім податний на присвоювання собі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна хоч і як сильна держава не може остоятися» [12, с. 404].

Творення українського «суспільного культурного організму» і формування культурно-національної ідентичності потребує цілеспрямованої державницької політики, розуміння, що Україна мононаціональна країна. На жаль, деякі науковці, наприклад, І. Букреева з Мелітополя [3, с. 204], Л. Хрящевська з Миколаєва [21, 208 с], чимало політиків, журналістів (хто умисно, а хто бездумно) поширюють дурниці з приводу поліетнічності України, яку нав'язують різного штибу закордонні політтехнологи, доморошені соціологи, політологи» [22], – наголосив професор Олександр Пономарів. Згідно з ухвалою Генеральної асамблеї 1960 р., мононаціональною вважають країну, у якій титульний етнос становить 60%. У нас – майже 80% українців. Тобто Україна не більш багатонаціональна, ніж Німеччина, Франція, Іспанія чи Російська Федерація. Отже, вироблення інтеграційної гуманітарно-інформаційної політики в сучасних умовах, спрямованої на формування загальноукраїнської ідентичності та єдиної політичної нації має синтезувати абсолютні, національні, громадянські, сімейні та особисті соціокультурні цінності – національний ідеал. Адже «все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хоробливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими «вселюдськими фразами» покрити своє духове відчуження від рідної нації», – писав Іван Франко 1900 року. – Може бути, що колись надійде пора консолідування якихось вольних міжнародних союзів для осягнення вищих міжнародних цілей. Але се може статися аж тоді, коли всі національні змагання будуть сповнені і коли національні кривди та неволення відійдуть у сферу історичних споминів» [11, с. 284].

Для того, щоб українські «національні змагання були сповнені», в українців сформувалися «однаково інтенсивні почуття з приводу своєї родини, спільноти, до якої вони належать», Іван Франко закликав молодь до інтенсивної, невсипущої праці над собою. «Здобуйте знання, теоретичне й практичне, гартуйте свою волю, виробляйте себе на серйозних, свідомих і статочних мужів, повних любові до свого народу і здібних виявляти ту любов не потоками шумних фраз, а невтомною, тихою працею. Таких мужів потребує кожда нація і кожда історична доба, а вдвоє сильніше буде їх потребувати велика історична доба, коли всій нашій Україні перший раз у її історичнім житті всміхнеться хоч трохи повна горожанська і політична сво-

бода» [12, с. 409]. Іван Франко розумів, що ідеал національної самостійності в культурному і політичному сенсі лежить поки що поза межами можливого [11, с. 285], бо Україна була колонізована двома імперіями – Російською й Австро-Угорською, але «усякий ідеал – се синтез бажань, потреб і змагань» [11, с. 284] до «здвигнення нашої національної будови в усій її цілості» [12, с. 404]. Тому «ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими, українцями. А українцями без офіціальних кордонів. І се почуття не повинно у нас бути голою фразою, а мусить вести за собою практичні консеквенції (висновки, результати – В. Л.). Ми повинні всі без виїмка – поперед усього пізнати ту свою Україну, всю в її етнографічних межах, у її теперішнім культурним стані, познайомитися з її природними засобами та громадськими болячками і засвоїти собі те знання твердо, до тої міри, щоб ми боліли кожним її частковим, локальним болем і радувалися кожним хоч і як дрібним та частковим її успіхом, а головню, щоб ми розуміли всі прояви її життя, щоб почували себе справді, практично частиною його» [12, с. 405].

Пізнання, згуртування українців в етнографічних межах України можливе на засадах спільної мови, культури, поглядів, звичаїв, традицій. Нині всебічно схарактеризовано низку життєво важливих функцій української мови: комунікативну, експресивну, ідентифікаційну, гносеологічну, мислетворчу, естетичну, культураносну, номінативну, демонстративну, магічно-містичну тощо. Іван Франко розглядав рідну мову як неоціненний дім нашого буття, духовну, світоглядну, націєтворчу категорію, тобто визначальний засіб формування й утвердження української культурно-національної ідентичності. У 1905 р. він пише ще одне звернення до галицької молоді, але до москвофільської молоді – статтю ««Ідеї» й «ідеали» галицької москвофільської молоді». Полемізуючи з І. Копачем, М. Глушкевичем, які раділи, що «замість старих обскурних москвофілів починають появлятися москвофіли-ліберали і москвофіли-поступовці», Іван Франко наголошує, що «вони будуть так само служити чужим богам, так само в ім'я «всесвітньої любові» обкидати болотом усяку культурну працю на нашій рідній землі, а в ім'я «вселюдського братерства» ширити серед нетямущих ненависть та погорду до українства, як і нинішні Мончаловські та Дудикевичі» [13, с. 421–422]. Іван Франко вірив, що більша частина молодих галицьких русофілів не піддасться облудній «ідейності» москвофілів-лібералів і москвофілів-поступовців, їхній маніпулятивній пропаганді про «вселюдське братерство і всесвітню любов», «єдність східнослов'янського племені», прагнення вживати лише великоруську мову», якими начебто перейметься весь галицький люд і «українство само собою зникне». «...Для тих москвофілів, що справді щиро люблять свій народ – не абстрактне його єдинство, не символ «сили та могутності», а того простого, сірого, темного хлопа, що їх годує своєю працею, – для таких нема іншої дороги, як скинути пиху з серця і працювати для того народу, користуючись його (українською – В. Л.) мовою» [13, с. 422].

У праці «Двоязичність і дволичність», яка опублікована 1905 р. в «Літературно-науковому вістнику», роздумуючи про функціонування української мови, Іван Франко писав: «На мою думку, тут лежить глибока психологічна проблема, якої коріння сягає малодосліджених досі тайників – зв'язку людської психіки з тими нібито конвенціональними, а про те дивно органічними системами звуків, що називаємо рідною мовою. Здається, що таке рідна мова? Чим вона ліпша для мене від усякої іншої і що мені вадить при нагоді заміняти її на всяку іншу? Практик, утилітарист, не надумуючи ані хвилини, скаже: пусте питання! Мова – спосіб комунікації людей з людьми, і, маючи до вибору, я беру ту, яка дає мені можливість комунікуватися з більшим числом людей. А тим часом якась таємна сила в людській природі каже: «Pardon, ти не маєш до вибору; в якій мові вродився і виховувався, тої без окалічення своєї душі не можеш покинути, так як не можеш замінятися з ким іншим своєю шкірою». І чим вища, тонша, субтельнійша організація чоловіка, тим тяжче дається і страшніше карається йому така переміна. Візьміть для прикладу двох геніальних українців – Гоголя і Шевченка. Як безмірно корисніші були обставини, серед яких писав Гоголь, порівняно до тих, серед яких пройшло бурлацьке та невільницьке життя Шевченка! А в їх духовній діяльності що бачимо? У Гоголя прудкий хід на недосяжні височини артизму, та на тих височинах заворот голови, внутрішнє роздвоєння, чорні сумніви й упадок у добрі містицизму; а в Шевченка рівну ясну дорогу все вгору та вгору, все на вищі світліші височини, до таких гармонійних акордів гуманної євангелії, як «Марія». Які були причини такого кінця Гоголевої кар'єри, різні різно пояснюють, та все-таки серед тих причин важне місце займають відчуження геніального українця від рідної мови та його болюча внутрішня трагедія... Отсе внутрішнє роздвоєння було також, можна сказати, трагедією нашого галицького москвофільства» [18, с. 265–266].

Відчуження українців від рідної мови підтримували, заохочували, спонукали всі московські режими (царський, комуністичний, нинішній – путінський). Зафіксовано 480 агресивних антиукраїнських актів (циркуляри, укази, постанови, ухвали, обіжники, директиви, звернення, резолюції, рішення тощо), спрямовані на змосковщення (в освіті, культурі, літературі, мистецтві, звичаях, традиціях), знищення української культурно-національної ідентичності та заміну її російською. Російський публіцист Д. Муретов у статті «Эрос, народ и политика», вміщеній у «Русской мысли» 1916 р., і не без ідеологічної цілеспрямованості передрукованій «Новым временем» у грудні 1991 р., вперто заявив, що великий російський націоналізм має жити, утверджуватися, а українських національних прагнень «вовсе не должно быть». Він безсоромно стверджував: «Ни русского из малорусского, ни малорусского из русского исключить нельзя. Попробуйте

сделать это с Гоголем, на три четверти обязанным своим творчеством русской литературе и русской духовной культуре, но внесшим и типичные черты хохлаткой своей природы» [6, с. 42].

Посилаючись на М. Гоголя, Д. Муретов продовжив експлуатацію облудного політичного міфу про «щасливе українсько-російське єднання». Він, як дуже багато російських дослідників, не спробував обґрунтувати соціальні, ідеологічні і психологічні мотиви вибору Гоголем російської мови. Навіть не згадав про причини творчої кризи геніального українця, а лише вказав на Гоголя, як на взірць для українських письменників, які повинні йти за ним. Зрозуміло, чому ці питання обминув Д. Муретов, бо М. Гоголь своєю творчою діяльністю зміцнював «общерусский язык» – головне знаряддя змосковщення українського народу, його духовного знекровлення. Історична несправедливість, насильство, що його виявляє один народ щодо іншого, виключає можливість гармонізації стосунків між ними. Російський імперський і комуністичний режими доводили до того, що правдою чи неправдою душа українська, ставши на початку «двоєдушною», врешті однодушно переходила на ґрунт чужої національності.

Проблема української суспільної розколотості хвилювала Івана Франка. Він закликав до самовідданої і конструктивної праці на ниві українського самоствердження, щоб «швидше чи пізніше в широких і щораз ширших масах нашого народу відродити те почуття національної суцільності та солідарності, що проривалося у великих хвилях XVII віку, та не могло довго встоятися. Чуючи себе нацією суцільного і солідарного в духових і економічних інтересах, ми знайдемо тоді в собі самих, у нашій солідарності той огонь і запал до праці, котрого нам тепер так часто не стає, знайдемо, і всі цілою суттю відчуємо той спільний ідеал, котрого брак так многих з-поміж нас гонить на поклони чужим богам» [10, с. 8]. На жаль, і сьогодні чимало політичних діячів, державних службовців належно не працюють «для культурного розвою на національному ґрунті», бо, кажучи словами Івана Франка, не стоять на чітких, морально і духовно виражених «національно-українських позиціях» [8, с. 335].

Із багатьох прикладів привертаю до одного – колишнього глави Адміністрації Президента України Бориса Ложкіна, який 18 лютого 2016 р. в одному з найдорожчих готелів Києва Intercontinental презентував книжку «Четверта республіка», написану за участі одеського журналіста Володимира Федорина. Зрозуміло, що цей опус ще чекає свого рецензента. Але насамперед вражає твердження Б. Ложкіна, що «мільйони українських громадян історично тяжіють до російської культури, та що там тяжіють – просто є носіями російської культурної традиції. Наше завдання – зробити так, щоб вони не почувалися чужими всередині українського політичного проекту» [20]. Подібні вислови можна почути і від частини депутатів, урядових службовців, окремих журналістів і науковців. Борис Ложкін розповсюджує фальшиву тезу, «що майбутнє України нерозривно пов'язане з майбутнім Росії» [20]. Дуже слушно запитує Віталій Абліцов: «Про яке спільне майбутнє з Росією говорить Борис Ложкін? Хто забуде загиблих українських воїнів під Іловайськом, Дебальцевим? (додамо: Авдіївкою – В. Л.). Хто пробачить звіриний «парад ганьби» в Донецьку, вулицями якого провели наших полонених бійців? Очевидно, у ложкіних кам'яні серця й отруйні пустоти в голові щодо національної оборони» [1].

Нині, до речі, мільйони українських громадян уже не «тяжіють до російської культури», бо війна Російської Федерації проти України зірвала московську пропагандистську полуду, розбудила національну свідомість і гідність, адже історія українців під Московщиною «то був звичайно не зріст, але нидіння та гноблення. Так і здається, що з лісів та болот родовитої Московщини раз у раз напливає на ті окраїни хвиля московських урядників та солдатів і душить, висисає, гнобить» [15, с. 140]. Із цими словами, які написав Іван Франко ще у 1901 році, доцільно було ознайомитись учасникам презентації «шедевр» Б. Ложкіна, які в бальній залі респектабельного готелю насолоджувалися шампанським, вином, вишуканими закусками. Можливо, хоч би кілька із 600 учасників, які жирували-пирували в полоні «русского мира», прийшли до тями, що з таким сусідом як Росія можна жити в мирі тоді, коли російська суспільність не заважатиме «сповнити українцям національні змагання» за незалежність і соборність України, «коли національні кривди та неволення» від Московщини «відійдуть у сферу історичних споминів», коли кожний громадянин України всім серцем відчує український національний ідеал.

Аналіз праць Івана Франка, у яких мовиться про російсько-українські відносини, та осмислення досліджень про сучасну гібридну війну Російської Федерації проти України виявилися вагомим передумовою для лауреата Шевченківської премії Андрія Кравченка, щоби закликати: «Досить тішити себе ілюзією, що культурний освічений народ тимчасово підпав під вплив злочинної путінської влади, раптом опинився в полоні патологічних людинонависників. Нічого подібного! Він і не виходив із-під цього впливу. Це не фашизм, який на кілька десятиліть загарвав країни Європи владою злочинних режимів, чужих своїм народам, країнам, історії, культурі, традиціям. У Росії все інакше» [5]. Російський фашизм, тобто рашизм, – явище небезпечніше. У рашизмі аморальна палітра потужніша, відпрацьована століттями. Отруйне історичне вариво – «московська блекота» (Т. Шевченко) заразила російську суспільність. Ще 1905 р. Іван Франко у статті «Сухий пен» наголошував: «...Українська суспільність мала нагоду переконатися, що справа українського слова (мова про Емський указ 1876 р. – В. Л.), українського розвою чужа для великоруської суспільності; що та суспільність також засліплена своїм державним становищем, у справах державних думає (з виїмком немногих, високих умом і серцем одиниць) так само, як її бюрократія, чи інакше

кажучи, що російська бюрократія невідродна дочка російської суспільності, і, видержавши остру боротьбу з отсею всесильною бюрократією, українській суспільності прийдеться видержувати хронічну, довгу, але не менш важку боротьбу з російською суспільністю та крок за кроком відвойовувати собі у неї право на самостійний розвій» [19, с. 279–280].

«Самостійний розвій», набуття української культурно-національної ідентичності неможливі «без розвою живого народу, його добробуту, освіти, рівності громадської і прав горожанських...» [9, с. 356], – підкреслював Іван Франко. Однак сучасна ідеологія споживацтва, збагачення будь-якою ціною, особливо за допомогою корупційних схем і методів, цинічний прагматизм і правовий нігілізм руйнують із середини український суспільний, соборний організм, витравлюють із людської душі віру, духовність, мораль, культурно-національні цінності. У суспільних настроях переважають недовіра або скептичне ставлення до духовних і моральних ідеалів, які ігнорує, не сповідує сама влада, до норм і правил демократичного правопорядку, до самої ідеї верховенства права і законності. Іван Франко свою цілеспрямовану, невтомну працю спрямовував на те, щоб українці здобули політичну і економічну самостійність, сформувалися як нація. У листі до М. П. Драгоманова в березні 1885 р. він писав, що видавання щомісячного літературно-наукового і політичного журналу «Братство», мало би «вдоволювати давню почувану потребу в часописі, котра б, громадячи в собі всі найкращі літературні і наукові сили нашої широкої Русі-України, служила б повним виразом літературно-наукової і суспільної роботи цілого нашого народу, старалась би проводити ту роботу в живий зв'язок з такою ж роботою наших ближчих і дальших сусідів на сході і заході Європи, а заразом ставила б собі метою *по всіх частинах і окраїнах нашої землі будити почуття народної єдності, піднімати общеукраїнське народне самопізнання*» (виділення наше – В. Л.) [14, с. 528].

Як не прикро, але в Україні й нині немає жодної популярної українськомовної загальноукраїнської газети, яка була би доступна для передплати чи придбання в кіоску найбіднішому громадянину. Всі провідні телерадіокомпанії віддані у власність егоїстичних олігархів-чужинців. Більшість кабельних телемереж віддані російським телеканалам. Немає у світі прецеденту, щоб під час війни держава-агресор вільно поширювала свою пресу, телевізійні й радіопередачі на території країни, частину якої вона окупувала. До речі, медіамагнат Б. Ложкін закріпив в Україні російськомовну пресу від «Комсомольської правды» до «Совершенно секретно».

У сучасних умовах інформаційно-психологічної і військової агресії Російської Федерації проти України заклик Івана Франка до невтомної праці, самопізнання, щоби серцем відчувати свій ідеал, інтелектом на засадах правди формувати й утверджувати українську культурно-національну ідентичність, є надзвичайно актуальним. Цей складний морально-психологічний процес охоплює насамперед інформаційну, освітню, наукову, культурну, мовну, конфесійну, соціальну сфери. Він обумовлює також очищення від чужих і своїх облудно-отруйних вірусів, які розвиваються у клітинах егоїзму, заздрості, отаманщини, регіоналізму, хворобливого індивідуалізму. Ці риси є однією з головних причин на шляху реалізації національної ідеї українського державотворення. Їх радо плекали всі окупаційні режими та й нині педалюють «добрії люди» різних мастей. Щоб «непобіджена злими ворогами Україна» розвивалася, утверджувалася українською за духом, то потрібно, як радив Іван Франко, «газдою, не слугою перед світом стати». У світі поважають дбайливого, працьовитого, сильного, мудрого господаря на своїй землі, здатного її захистити, справжнього, щирого, добродійного носія всеукраїнських національних і загальнолюдських цінностей.

Література:

1. Абліцов В. Четверта республіка чи демонтаж незалежності? / В. Абліцов // Слово Просвіти. – 2016. – 24–30 берез.
2. Безкоровайна Г. Війна з Росією не закінчиться ніколи / Г. Безкоровайна // Україна молода. – 2014. – 24 черв.
3. Букреева І. Національна ідентичність у поліетнічному середовищі в контексті становлення української політичної нації / І. Букреева // Сучасна українська нація : мова, історія, культура [Текст] : матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю 16 березня 2016 року з нагоди 15-річчя кафедри українознавства / Наукові редактори : проф. Чоп'як В.В., проф. Магльований А.В. – Львів : Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького, 2016. – С. 203–206.
4. Вовканич С. Соціогуманістичний імператив нового тисячоліття : права і людині, і нації / С. Вовканич // Вісник Львівського університету. Сер. Журналістика. – 2001. – Вип.21. – С. 44–57.
5. Кравченко А. Що таке расизм? / А. Кравченко // Слово Просвіти. – 2014. – 29 трав. – 4 черв.
6. Муретов Д. Эрос, народ и политика / Д. Муретов // Новое время. – 1991. – Франко І. Передне слово / І. Франко. Збір. тв. : У 50 т. / І. Франко. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1976. – Т. 3. – С. 281–283.
7. Франко І. Історія літератури руської. Написав Омелян Огоновський, часть II, Львів, 1889 / І. Франко. Збір. тв. : У 50 т. / І. Франко. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1980, Т. 27. – С. 334–336.
8. Франко І. Формальний і реальний націоналізм / І. Франко. Збір. тв. : У 50 т. / І. Франко. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1980. – Т. 27. – С. 355–363.
9. Франко І. Передмова (до видання «Апокрифи і легенди з українських рукописів. Том I. Апокрифи старозавітні». Львів, 1896) / І. Франко. Збір. тв. : У 50 т. / І. Франко. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1983. – Т. 38. – С. 7–79.

10. Франко І. Поза межами можливого / І. Франко. Збір. тв. : У 50 т. / І. Франко. – К. : Ви-во «Наукова думка», 1986. – Т. 45. – С. 276–285.
11. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодіж / І. Франко. Збір. тв. : У 50 т. / І. Франко. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1986. – Т. 45. – С. 401–409.
12. Франко І. «Ідеї» й «ідеали» галицької москвофільської молодіж / І. Франко. Збір. тв. : У 50 т. / І. Франко. – Т. 45. – С. 410–422.
13. Франко І. До М. П. Драгоманова / І. Франко. Збір. тв. : У 50 т. / І. Франко. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1986. – Т. 48. – С. 527–529.
14. Франко І. Я. Про життя і діяльність Олександра Кониського / І. Я. Франко // Мозаїка : Із творів, що не ввійшли до Збір. тв. у 50 т. ; Упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко. – Львів : Каменярь, 2001. – С. 122–147.
15. Франко І. Я. Теперішня хвиля а русини / І. Я. Франко // Мозаїка : Із творів, що не ввійшли до Збір. тв. у 50 т. ; Упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко. – Львів : Каменярь, 2001. – С. 214–219.
16. Франко І. Я. Між своїми / І. Я. Франко // Мозаїка : Із творів, що не ввійшли до Збір. тв. у 50 т. ; Упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко. – Львів : Каменярь, 2001. – С. 220–244.
17. Франко І. Я. Двоязичність і дволичність / І. Я. Франко // Мозаїка : Із творів, що не ввійшли до Збір. тв. у 50 т. ; Упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко. – Львів : Каменярь, 2001. – С. 263–277.
18. Франко І. Я. Сухий пень / І. Я. Франко // Мозаїка : Із творів, що не ввійшли до Збір. тв. у 50 т. ; Упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко. – Львів : Каменярь, 2001. – С. 278–282.
19. Фуйор В. Книжка Ложкіна. Після балу / В. Фуйор // День . – 2016. – 23 берез.
20. Хрящевська Л. М. Етнонаціональна політика в Україні в період незалежності : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. М. Хрящевська. – Миколаїв : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 208 с.
21. Цимбалюк М. Подивімося правді в очі... / М. Цимбалюк // Слово Просвіти. – 2015. – 26 берез. – 1 квіт.